Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра цивільно-правових дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

_____ Віталій СЕРЬОГІН

«31» серпня 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

АЛЬТЕРНАТИВНЕ РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ

рівень вищої освіти - другий (магістерський)

галузь знань - D Бізнес, адміністрування та право

спеціальність - D8 Право

освітня програма - Право

вид дисципліни - обов'язкова

факультет - юридичний

2026 / 2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою юридичного факультету

31 серпня 2026 року, протокол № 1

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:
Устименко Олена Анатоліївна, к.ю.н., завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Програму схвалено на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету

Протокол від 28 серпня 2026 року, № 1

Завідувач кафедри
цивільно-правових дисциплін _____ Олена УСТИМЕНКО

Програму погоджено с гарантом освітньо-професійної програми «Право» другого (магістерського) рівня вищої освіти

Гарант освітньо-професійної програми «Право»
другого (магістерського) рівня вищої освіти

_____ Ганна ЗУБЕНКО

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол від 31 серпня 2026 року, № 1

Голова методичної комісії
юридичного факультету _____ Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Альтернативне розв’язання спорів» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів у галузі права за другим рівнем зі спеціальності D8 Право.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є досягнення всебічного глибокого розуміння та засвоєння студентами сутності та природи альтернативного розв’язання спорів в сучасних умовах інтеграції національного законодавства із законодавством Європейського Союзу.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є визначення та аналіз правових проблем, формування та обґрунтування правових позицій та застосування отриманих знань у практичних ситуаціях.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин – 120 годин

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
денна форма навчання	заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
24 год.	6 год.
Практичні, семінарські	
12 год.	4 год.
Лабораторні	
Самостійна робота, у тому числі	
84 год.	110 год.
Індивідуальні завдання	

1.6. Основними завданнями вивчення дисципліни є формування таких загальних та професійних компетентностей:

ЗК 3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел

ЗК 7. Здатність приймати обґрунтовані рішення

ЗК 9. Здатність працювати в міжнародному контексті

СК 1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв’язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності

СК 2. Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України

СК 8. Здатність застосовувати медіацію та інші правові інструменти альтернативного позасудового розгляду та вирішення правових спорів

СК 11. Здатність критично оцінювати ефективність представництва і захисту прав, свобод та інтересів клієнтів

СК 12. Здатність розвивати та утверджувати етичні стандарти правничої діяльності, стандарти професійної незалежності та відповідальності правника

СК 13. Здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію, ідеї, зміст проблем та характер оптимальних рішень з належною аргументацією.

1.7. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, студенти мають досягти таких результатів навчання:

ПРН l. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання

ПРН 2. Співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами

ПРН 3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження

ПРН 5. Вільно спілкуватися правничою іноземною мовою (однією з офіційних мов Ради Європи) усно і письмово

ІПРН 6. Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи

ПРН 7. Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв’язання

ПРН 8. Оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення наукових досліджень та практичної діяльності

ПРtt 9. Генерувати нові ідеї та використовувати сучасні технології у наданні правничих послуг

ПРН 10. Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права

ПРН 11. Використовувати передові знання і методики у процесі правотворення та правозастосування інститутів публічного та приватного права і кримінальної юстиції

ПРН l2. Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв’язок правової системи України з правовими системам и Ради Європи та Європейського Союзу

ПРН 13. Аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів

ПРН 14. Обгрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування

ПРН 15. Мати практичні навички розв’язання проблем, пов’язаних з реалізацією процесуальних функцій суб’єктів правозастосування.

ПРН 16. Брати продуктивну участь у розробці проєктів нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини

ПРН 17. Інтегрувати необхідні знання та розв’язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності

ПРН 18. Готувати проєкти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку, зробленого у різних правових ситуаціях

ПРН 19. Формулювати багатоваріантність розв’язання правових проблем (задач) у вирішенні практичних ситуацій.

1.8. Пререквізити: Теорія права та держави. Цивільне право (загальна частина). Цивільне право (особлива частина). Цивільний процес.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Загальна частина альтернативного розв'язання спорів.

Тема 1. Загальна характеристика юридичного конфлікту.

Поняття та ознаки конфлікту. Види конфліктів. Уявні конфлікти. Загальна характеристика юридичного конфлікту як різновиду соціального конфлікту. Порівняння правопорушення та спору про право (правового спору). Публічно-правові спори. Приватноправові спори. Інтерес в праві. Форми подолання конфлікту. Поняття альтернативного вирішення спорів.

Тема 2. Історичні етапи розвитку системи альтернативного розв'язання спорів.

Виникнення та розвиток системи альтернативного розв'язання спорів. Історичні етапи становлення системи альтернативного розв'язання спорів. Система джерел правового регулювання альтернативного розв'язання спорів. Міжнародні джерела: конвенції, закони, рекомендації. Впровадження норм в сфері альтернативного розв'язання спорів в національне законодавство України.

Тема 3. Система способів (форм) альтернативного розв'язання спорів.

Система способів (форм) альтернативного розв'язання спорів: основні та комбіновані способи. Доюрисдикційні та юрисдикційні способи альтернативного розв'язання спорів. Позасудове, досудове та судове застосування способів альтернативного розв'язання спорів. Використання можливостей мережі Інтернет при альтернативному розв'язанні спорів. Види комбінованих способів альтернативного розв'язання спорів. Загальна характеристика комбінованих способів альтернативного вирішення правових спорів

Розділ 2. Спеціальна частина альтернативного розв'язання спорів.

Тема 4. Третейське судочинство. Міжнародний комерційний арбітраж.

Загальна характеристика третейського порядку розгляду спорів. Порядок створення третейських судів. Види третейських судів. Третейська угода. Третейський розгляд. Рішення третейського суду. Виконання рішення третейського суду. Оскарження та скасування рішень третейського суду. Поняття і види міжнародного комерційного арбітражу. Арбітражі загальної юрисдикції. Арбітражі ad hoc.

Тема 5. Медіація.

Поняття медіації. Медіабельність. Принципи медіації. Переваги і можливості медіації. Цілі медіації. Історія медіації. Види медіації. Оформлення результатів медіації. Загальна характеристика медіації при вирішенні спорів, що виникають у трудових правовідносинах; відновного правосуддя; медіації в адміністративному судочинстві України. Моделі правового регулювання медіації в іноземних країнах. Проблеми та перспективи впровадження медіації в Україні.

Тема 6. Інститут омбудсмена в системі альтернативного розв'язання спорів. Переговори.

Загальна характеристика інституту омбудсмену: поняття, ознаки, функції, сфера діяльності. Виникнення інституту омбудсмену та історія його розвитку. Моделі інституту омбудсмену. Фінансовий омбудсмен. Впровадження в Україні інституту бізнес-омбудсмену. Міжнародний досвід впровадження інституту омбудсмену. Переговори як спосіб альтернативного розв'язання спорів: поняття, значення, мета, задачі. Моделі переговорів. Техніки переговорів. Стадії переговорів. Порядок здійснення переговорів та вирішення спору.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб.	інд.	с.р.		л	с	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Загальна частина альтернативного розв'язання спорів												
Тема 1. Загальна характеристика юридичного конфлікту.	20	4	2			14	20	2				18
Тема 2. Історичні етапи розвитку системи альтернативного розв'язання спорів.	20	4	2			14	18					18
Тема 3. Система способів (форм) альтернативного розв'язання спорів.	20	4	2			14	22	2	2			18
Разом за розділом 1	**60**	**12**	**6**			**42**	**60**	**4**	**2**			**54**
Розділ 2. Спеціальна частина альтернативного розв'язання спорів												
Тема 4. Третейське судочинство. Міжнародний комерційний арбітраж.	20	4	2			14	18					18
Тема 5. Медіація.	20	4	2			14	22	2	2			18
Тема 6. Інститут омбудсмена в системі альтернативного розв'язання спорів. Переговори.	20	4	2			14	20					20
Разом за розділом 2	**60**	**12**	**6**			**42**	**60**	**2**	**2**			**56**
Усього годин	**120**	**24**	**12**			**84**	**120**	**6**	**4**			**110**

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Загальна характеристика юридичного конфлікту	2
2	Історичні етапи розвитку системи альтернативного розв'язання спорів	2
3	Система способів (форм) альтернативного розв'язання спорів	2 (2)
4	Третейське судочинство. Міжнародний комерційний арбітраж	2
5	Медіація	2 (2)
6	Інститут омбудсмена в системі альтернативного розв'язання спорів. Переговори	2
Разом		**12 (4)**

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Загальна характеристика юридичного конфлікту (опрацювання додаткової літератури за темою).	14 (18)
2	Історичні етапи розвитку системи альтернативного розв'язання спорів (опрацювання додаткової літератури за темою).	14 (18)

3	Система способів (форм) альтернативного розв'язання спорів (опрацювання додаткової літератури за темою).	14 (18)
4	Третейське судочинство. Міжнародний комерційний арбітраж (опрацювання додаткової літератури за темою).	14 (18)
5	Медіація (опрацювання додаткової літератури за темою).	14 (18)
6	Інститут омбудсмена в системі альтернативного розв'язання спорів. Переговори (опрацювання додаткової літератури за темою).	14 (20)
Разом		**60 (110)**

6. Індивідуальні завдання

Не передбачені навчальним планом.

7. Методи навчання

Застосовуються три групи методів навчання:

1. словесні – описове розкриття навчального матеріалу, пояснення сутності відповідного явища, поняття, процесу, інструктаж щодо особливостей застосування окремих норм, перевірка рівня самостійного опрацювання навчального матеріалу тощо;
2. наочні – демонстрація схем, таблиць, малюнків (за наявності);
3. практичні – формування вмінь і навичок оперування правовими категоріями, застосування правових норм та використання набутих знань при проведенні семінарських занять.

8. Методи контролю

Поточний контроль проводиться на кожному семінарському аудиторному занятті у формі усного опитування, виступів студентів, написання есе тощо.

По закінченню вивчення курсу проводиться екзамен у формі письмової екзаменаційної роботи. Письмова екзаменаційна робота може передбачати розгорнуті відповіді на питання, відповіді на тести.

Максимальна сума балів, яку може набрати студент при складанні екзамену з навчальної дисципліни, складає 40. Максимальна сума балів, які може набрати студент при вивченні навчальної дисципліни, складає 100.

Перелік питань до екзамену

1. Поняття та ознаки конфлікту.
2. Види конфліктів. Уявні конфлікти.
3. Загальна характеристика юридичного конфлікту як різновиду соціального конфлікту.
4. Порівняння правопорушення та спору про право (правового спору).
5. Публічно-правові спори.
6. Приватноправові спори.
7. Інтерес в праві.
8. Форми подолання конфлікту.
9. Поняття альтернативного вирішення спорів.
10. Виникнення та розвиток системи альтернативного розв'язання спорів.
11. Історичні етапи становлення системи альтернативного розв'язання спорів.
12. Система джерел правового регулювання альтернативного розв'язання спорів.
13. Міжнародні джерела: конвенції, закони, рекомендації.
14. Впровадження норм в сфері альтернативного розв'язання спорів в національне

законодавство України.

15. Система способів (форм) альтернативного розв'язання спорів: основні та комбіновані способи.

16. Доюрисдикційні та юрисдикційні способи альтернативного розв'язання спорів.

17. Позасудове, досудове та судове застосування способів альтернативного розв'язання спорів.

18. Використання можливостей мережі Інтернет при альтернативному розв'язанні спорів.

19. Види комбінованих способів альтернативного розв'язання спорів.

20. Загальна характеристика комбінованих способів альтернативного вирішення правових спорів.

21. Загальна характеристика третейського порядку розгляду спорів.

22. Порядок створення третейських судів.

23. Види третейських судів.

24. Третейська угода.

25. Третейський розгляд.

26. Рішення третейського суду.

27. Виконання рішення третейського суду.

28. Оскарження та скасування рішень третейського суду.

29. Поняття і види міжнародного комерційного арбітражу.

30. Арбітражі загальної юрисдикції. Арбітражі ad hoc.

31. Поняття медіації. Медіабельність.

32. Принципи медіації.

33. Переваги і можливості медіації. Цілі медіації.

34. Історія медіації.

35. Види медіації.

36. Оформлення результатів медіації.

37. Загальна характеристика медіації при вирішенні спорів, що виникають у трудових правовідносинах; відновного правосуддя; медіації в адміністративному судочинстві України.

38. Моделі правового регулювання медіації в іноземних країнах.

39. Проблеми та перспективи впровадження медіації в Україні.

40. Загальна характеристика інституту омбудсмену: поняття, ознаки, функції, сфера діяльності.

41. Виникнення інституту омбудсмену та історія його розвитку.

42. Моделі інституту омбудсмену.

43. Фінансовий омбудсмен. Впровадження в Україні інституту бізнес-омбудсмену.

44. Міжнародний досвід впровадження інституту омбудсмену.

45. Переговори як спосіб альтернативного розв'язання спорів: поняття, значення, мета, задачі.

46. Моделі переговорів. Техніки переговорів. Стадії переговорів.

47. Порядок здійснення переговорів та вирішення спору.

9. Схема нарахування балів

Загальна кількість балів – 100.
Кількість балів за екзамен – 40.
Кількість балів протягом семестру – 60:
Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях $\sum 60 = 60$:

Формула обчислення

$$\sum 60 = \frac{\sum 1}{\sum 2} \times 12 \text{ (дванадцять)}$$

Примітка:
∑60 – сума максимальної кількості балів
∑1 – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.
∑2 – кількість семінарських занять протягом семестру.
12 – коефіцієнт

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання	Разом	Екзамен	Сума
Т1-Т6			
∑60	60	40	100

Для допуску до складання екзамену здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 10 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи, індивідуального завдання.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У межах дисципліни застосовуються такі моделі використання ШІ:

1. Модель «ШІ заборонено».

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема: усного опитування, модульних контрольних робіт, екзамену (заліку), якщо інше не визначено викладачем, інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

2. Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних завдань, рефератів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт дозволяється використання ШІ для: пошуку та систематизації інформації, добору та первинного аналізу наукових джерел, пояснення складних понять, удосконалення структури тексту, перевірки граматики, стилю та оформлення, генерації ідей, плану роботи або прикладів.

Фінальний текст роботи, висновки, аналіз, інтерпретація результатів та прийняті рішення повинні бути самостійно підготовлені здобувачем освіти.

3. Модель «ШІ як інструмент».

Для окремих лабораторних, практичних, проєктних або дослідницьких робіт використання технологій штучного інтелекту може бути обов’язковою складовою виконання завдання. У таких випадках здобувачі освіти можуть використовувати генеративні моделі ШІ для: аналізу та підготовки даних, генерації, аналізу й оптимізації програмного коду, порівняння результатів роботи різних моделей ШІ, створення візуалізацій, схем або зображень, аналізу великих масивів даних. проведення експериментів із застосуванням сучасних інструментів штучного інтелекту.

Усі результати, отримані за допомогою ШІ, підлягають критичному аналізу, перевірці та доопрацюванню здобувачем освіти.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов’язаний

зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недекларованe використання технологій штучного інтелекту або подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Критерії оцінювання усної відповіді

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п’ятибальній шкалі оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівка викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв’язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії оцінювання екзаменаційної роботи

Екзаменаційна роботи виконуються у письмовій формі та складається із 40 тестових завдань. Кожне тестове завдання має варіанти відповідей, тільки один з яких є правильним;

за кожну правильну відповідь нараховується один бал.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
90-100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

1. Альтернативні способи вирішення спорів: навчальний посібник. М.Я. Білак, Ю.Д. Притика, О.М. Спектор, М.М. Хоменко; за заг. ред. Ю.Д. Притики. Харків: Право, 2019. 264 с.
2. Альтернативні способи вирішення спорів: підручник / за заг. ред. Ю.Д. Притики. Кол. авторів Ю.Д. Притика, Р.Ю. Ханик-Посполітак, С.О. Кравцов та ін. Київ: Дакор, 2021. 436 с.
3. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: підручник / за заг. ред. Н.Ю. Голубєвої. Одеса: Фенікс, 2021. 344 с.
4. Медіація в Україні: мистецтво мирного вирішення спорів. Л. Григоренко. Київ: Видавничий дім «Центр української літератури», 2026. 74 с.

Допоміжна література та нормативно-правові акти

1. Закон України «Про медіацію» (Відомості Верховної Ради, 2022, № 7, ст. 51) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text
2. Директива Європейського парламенту та Ради Європи «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах» 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 р.
3. Конвенція ООН «Про міжнародні угоди за результатами медіації» від 7 серпня 2019 р.
4. Arbitration, Mediation, and Expert Determination Rules and Clauses. Intellectual Property Organization (WIPO), 2009.
5. Barrett J. T., Barrett J. P. A history of alternative dispute resolution: the story of a political, cultural, and social movement. San Francisco. 2004.
6. Richard Hill Associate Editor. Baker and McKenzie. International Litigation and Arbitration Practice Groups Juris Publishing. 2004. 361 p.
7. Альтернативні підходи до розв’язання конфліктів: теорія і практика застосування. Уклад.: Н. Гайдук, І. Сенюта, О. Бік, Х. Терешко. Львів: ПАІС, 2007. 296 с.
8. Вирішення публічно-правових спорів з органами влади. Практичний посібник. За ред. Сало Л. Б., Сенюта І. Я., Хлібороб Н. Є., Школик А. М. Дрогобич: Коло, 2009. 112 с.
9. Волощук О. Т., Гетманцев М. О. Правовий статус арбітра міжнародного комерційного арбітражу: монографія / за заг. ред. д.ю.н., проф., акад. НАПрН України О. Д. Крупчана. Київ: 2020. 170 с.
10. Дрозд О.Ю. Зарубіжний досвід застосування медіації та інших альтернативних процедур вирішення спорів. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 2. С. 133-136 URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/28.
11. Кирдан Б. Деякі аспекти альтернативного вирішення спорів (конфліктів) в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2022. Вип. 1. С. 22-26.
12. Леко, Б. Медіація: підручник. Б. Леко, Г. Чуйко. Чернівці: Книги XXI, 2011. 464

с.
13. Медіація в цивільних, сімейних та господарських спорах України: сьогодення та майбутнє. Реком. А. Залара, експерта Ради Європи. Київ:[б. в.], 2007. 167 с.
14. Позасудове вирішення публічно-правових спорів. Центр досліджень місцевого самоврядування, Львів, 2010. 143 с.
15. Рахліс В. Переговори і медіація: підручник для підготовки професійного переговірника. В. Л. Рахліс, О. О. Павленко. Дніпро Університет митної справи та фінансів, 2021. 344 с.
16. Русинка І.І. Конфліктологія. Психотехнології запобігання і управління конфліктами. Навчальний посібник. Київ, 2007. 332 с.
17. О. Кармаза. Медіація та переговори як альтернативні способи вирішення спорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 13-18.
18. Устименко О. А., Завальна Ж. В., Савченко В. О., Воронов К. М. Договори в процедурі медіації: Директива ЄС та українське законодавство. *Академічні Візії*. 2022. № 13. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/145.
19. Устименко О. А. Особливості викладання навчальної дисципліни «Альтернативне розв'язання спорів. Scintific and pedagogical intership «*European innovatoins in the system of modern education and professional culture of lawers*»: Internship proceedings (Lodz, the Respublic of Poland, November 15-December 26, 2021): Lodz: «Baltija Pulishing», 2021. P. 76–77.
20. Устименко, О. (2025). Критерії та правила тлумачення договорів у договірному праві ЄС. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.* Серія «Право», (39), 219–226. URL: https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-39-22.
21. Устименко О. А. Застосування інформаційних технологій при викладанні навчальної дисципліни «Альтернативне розв'язання спорів» для студентів-магістрів. Scientific and pedagogical internship «*Modern narrative of legal science and education*»: Internship proceedings (January 30-March 12, 2023). Wloclawek, 2023. P. 65–67.
22. Фідря Ю.О. Альтернативні способи вирішення спорів: теоретичні та практичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія Право. 2024. Вип. 86: ч. 2. С. 242-247.
23. Ярош Я.С. Практичні аспекти застосування інституту врегулювання спору за участю судді як самостійного виду примирювальної процедури у господарському судочинстві України. *Актуальні проблеми держави і права.* 2022. С. 148-162.
24. Кулик С.В. Міжнародно-правові стандарти та їх вплив на розвиток системи альтернативного вирішення спорів в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2025. Вип. 5. С. 171-177. DOI https://doi.org/10.32782/chern.v2.2025.30

11. Посилання на інформаційні ресурси в інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Український центр медіації URL:http://ukrmediation.com.ua/ua/
2. Mediators and Everything mediation (США) URL: http://www.mediate.com/
3. Centre for Dispute Resolution (Великобританія) URL: http://www.cedr.co.uk/
4. ADR Center (Італія) URL: http://www.adrcenter.com/
5. Законодавча база ЄС URL: http://eur-lex.europa.eu/
6. Офіційний веб-портал Верховної Ради України URL: http://rada.gov.ua/